

GALICIAN ECONOMIC JOURNAL

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu

Scientific Journal

Issued 6 times a year

Founded in September, 1996

№ 1 (80) 2023

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01

Founder and publisher:

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

List of journals ISSN 2409-8892

Copyright 19.08.2010 KB № 17319-6089ПП

Approved by the order of Ministry of Education and Science of Ukraine from 06.03.2015 № 261 as a scientific professional edition.

Recommended by the Scientific Council of the Ternopil Ivan Puluj National Technical University, Protocol No 2, 21.02.2023.

Editorialboard:

Spivak S. M. (chief editor), Kilyar O. R. (associate editor), Korolyuk T. M. (executive editor), Buyak L. M., Luchko M. R., Lobodina Z. M., Marynenko N. Yu., Panukhnyk O. V., Rohatynskyy R. M.

International editorialboard:

Zelinska A. (Poland), Ciobanu G. (Romania), Škoda M. (Slovakia).

Editorial office address: Ternopil Ivan Puluj National Technical University,
56, Ruska Str.
Ternopil 46001, Ukraine.
Tel. (067) 39474 96.
Fax: (380) 352 254983.
E-mail: galician.visnyk@gmail.com

All rights reserved. No part may be reprinted or translated without the prior permission of the author or editorial board.

Editorial staff does not always share the author's opinion and is not responsible and assumes no liability for any factual mistakes made.

<http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/228>

Translation into English by S. M. Spivak.

Managing Editor Ye. I. Grytsenko.

Printers reader N. B. Koval.

Art Editor, design, typist N. B. Koval.

ISSN 2409-8892

© Ternopil Ivan Puluj National
Technical University, 2023

Засновник і видавець:

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя.

Реєстраційний номер ISSN2409-8892.

Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 06.03.2015р. № 261 як наукове фахове видання.

Свідоцтво про реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 17319 – 6089 ПР від 19.08.2010 р.

Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 409 від 17.03.2020 р. науковому фаховому журналу «Галицький економічний вісник» присвоєно категорію «Б».

Рекомендовано до друку вченою радою Тернопільського національного технічного університету імені Івана Пулюя 21.02.2023 р., протокол № 2.

Редакційна колегія:

Співак С. М. (головний редактор), Кіляр О. Р. (заступник головного редактора), Корольок Т. М. (відповідальний секретар), Буяк Л. М., Лучко М. Р., Лободіна З. М., Мариненко Н. Ю., Панухник О. В., Рогатинський Р. М.

Міжнародна редакційна колегія:

Зелінська А. (Польща), Чобану Г. (Румунія), Шкода М. (Словаччина).

Адреса редакції: 46001, Тернопіль, вул. Руська, 56.
Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя.
Телефон: (067) 394 74 96.
E-mail: galician.visnyk@gmail.com

Усі права захищені. Передрук і переклади дозволяються лише зі згоди автора та редакції.

Редакція не завжди поділяє думку автора й не відповідає за фактичні помилки, яких він припустився.

<http://elartu.tntu.edu.ua/handle/123456789/228>

Переклад *С. М. Співак*.
Редактор *Є. І. Гриценко*.
Коректор *Н. Б. Коваль*.
Комп'ютерне макетування *Н. Б. Коваль*.

CONTENT
ECONOMICS

- Olha Melnykova, Julia Oliynyk.* State regulation of the sphere of higher education as an element of the development of the national economy 7
- Anna Danylyuk.* Study of the essence of brand management in the marketing management system of the enterprise 20

ACCOUNTING AND TAXATION

- Larysa Tytenko, Serhii Pechnikov, Viktoriia Kyziun.* Accounting and analytical system in the formation and implementation of the financial strategy of the enterprise 29

FINANCE, BANKING AND INSURANCE

- Petro Viblyi, Yuliia Kostevych.* Impact of the war in Ukraine on the global stock market 39
- Svitlana Kucherкова.* Formation of local budgets and directions of their improvement under the conditions of decentralization 49
- Oksana Hrubliak.* The main vectors of changes in local budgets in the context of budget decentralization and martial law 59

MANAGEMENT

- Olena Dolgalova, Roman Spytysya.* Optimization of the management decision-making system at a construction enterprise 68

MARKETING

- Tetiana Borysova, Yuliia Protsyshyn.* Marketing research of female internally displaced persons' needs 76

PUBLIC ADMINISTRATION

- Natalia Zelenko, Vasyl Zelenko.* Pension provision for military personnel in the USA: lessons for Ukraine 86

INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

- Olha Don, Yehor Beliaiev.* Impact of the trade war between the USA and China on the development of foreign trade in the Asian region 92
- Viacheslav Chebotarov, Beata Glinkowska-Krauze, Iegor Chebotarov.* «Marshall plan for Ukraine»: rationale for a systemic approach to development and proposals for institutional support 98

Alla Stavytska, Alisa Kovalenko. Possibilities of realization of Ukraine’s export potential on the world market	108
Alla Stavytska, Kateryna Popovych, Maria Septa. Actual aspects of Ukraine's migration policy	114
Maryna Savchenko, Viega Kulyavets, Oleksandra Kvasnytska. Problems and prospects of Ukraine's economic cooperation with the countries of the Association of Southeast Asian Nations	120
Iryna Babets. Simulation of the impact of foreign direct investment on the Ukraine’s economy in the conditions of post-war reconstruction	131
Valerii Mytsenko. Systematization of theoretical approaches to the concept of global value chains	144

ЗМІСТ

ЕКОНОМІКА

- Ольга Мельникова, Юлія Олійник.* Державне регулювання сфери вищої освіти як елемент розвитку національної економіки 7
- Анна Данилюк.* Дослідження суті бренд-менеджменту в системі маркетингового управління підприємством 20

ОБЛІК І ОПОДАТКУВАННЯ

- Лариса Титенко, Сергій Печніков, Вікторія Кизюн.* Обліково-аналітична система у формуванні та реалізації фінансової стратегії підприємства 29

ФІНАНСИ, БАНКІВСЬКА СПРАВА ТА СТРАХУВАННЯ

- Петро Віблій, Юлія Костевич.* Вплив війни на території України на світовий фондовий ринок 39
- Світлана Кучеркова.* Формування місцевих бюджетів та напрями їх покращення в умовах децентралізації 49
- Оксана Грубляк.* Основні вектори змін місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану 59

МЕНЕДЖМЕНТ

- Олена Долгальова, Роман Спиця.* Оптимізація системи прийняття управлінських рішень на будівельному підприємстві 68

МАРКЕТИНГ

- Тетяна Борисова, Юлія Процишин.* Маркетингове дослідження потреб жінок та дівчат – внутрішньо переміщених осіб 76

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ ТА АДМІНІСТРУВАННЯ

- Наталія Зеленко, Василь Зеленко.* Пенсійне забезпечення військовослужбовців у США: уроки для України 86

МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ

- Ольга Дон, Єгор Беляєв.* Вплив торгівельної війни між США та Китаєм на розвиток зовнішньої торгівлі в Азійському регіоні 92

<i>Вячеслав Чеботарьов, Беата Глінковська-Краузе, Єгор Чеботарьов.</i> «План Маршалла для України»: обґрунтування системного підходу розроблення та пропозиції щодо інституційного супроводу	98
<i>Алла Ставицька, Аліса Коваленко.</i> Можливості реалізації експортного потенціалу України на світовому ринку	108
<i>Алла Ставицька, Катерина Попович, Марія Септа.</i> Актуальні аспекти міграційної політики України	114
<i>Марина Савченко, Вєга Кулявець, Олександра Квасницька.</i> Проблеми і перспективи економічного співробітництва України з країнами Асоціації держав Південно-Східної Азії	120
<i>Ірина Бабець.</i> Моделювання впливу прямих іноземних інвестицій на економіку України в умовах повосенної відбудови	131
<i>Валерій Миценко.</i> Систематизація теоретичних підходів до поняття «Глобальні ланцюги створення вартості»	144

УДК 336.14:352

ФОРМУВАННЯ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТА НАПРЯМИ ЇХ ПОКРАЩЕННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Світлана Кучеркова

Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного, Запоріжжя, Україна

Резюме. Висвітлено сучасний стан формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів, з урахуванням внесених змін до бюджетного та податкового законодавства. Метою статті є дослідження проблем формування і використання коштів місцевих бюджетів. Розроблено пропозиції щодо вдосконалення наявного механізму функціонування й наповнення місцевих бюджетів. Держава і місцеве самоврядування розділяють між собою завдання та відповідальність за надання громадянам країни громадських послуг. Ефективність і масштаби діяльності місцевих органів влади у сфері надання громадських послуг залежать, в основному, від стану фінансів місцевих органів влади. Система місцевих бюджетів є в усіх країнах світу. Актуальним завданням фінансової децентралізації є забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів для здійснення означеної діяльності. Дослідження показують, що на даний момент система формування доходів місцевих бюджетів має недостатній рівень власних доходів і велика частка трансфертних платежів у дохідній частині місцевих бюджетів. З початком широкомасштабного вторгнення Росії в Україну органи місцевого самоврядування, як і вся держава в цілому, зіткнулися з новими викликами і проблемами, вирішення яких, у першу чергу, потребує додаткових фінансових ресурсів. За підсумками 10 місяців 2022 року надходження до місцевих бюджетів скоротилися в середньому на 16% порівняно з січнем-жовтнем 2021. Дослідження показали, що найбільшу питому вагу в структурі дохідної частини місцевих бюджетів займають податкові надходження – ПДФО, єдиний податок, податок на землю. На підставі цього запропоновано керівникам об'єднаних територіальних громад зосереджуватися саме на адмініструванні ПДФО, співпраці з фізичними особами підприємцями, легалізації трудових відносин, підвищенні рівня заробітної плати на економічно активних суб'єктах господарювання та на інших заходах, метою яких є нарощування надходжень від даного податку. На сьогодні питання підвищення рівня фінансової спроможності громад вирішують шляхом розвитку економіки на своїх територіях, забезпечення стратегічного управління розвитком територій, популяризації територій, сприяння залученню інвестицій, підтримання місцевого бізнесу та розвитку галузей. Кожна з громад визначає пріоритетні галузі на своїх територіях. Сільські території надають перевагу розвитку галузей агропромислового комплексу, фермерству для вирощування тих культур, які є характерними для певної території.

Ключові слова: місцеві фінанси, формування місцевих бюджетів, децентралізація, місцеве самоврядування, податкові надходження, податок з доходів фізичних осіб.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.049

Отримано 09.01.2023

UDC 336.14:352

FORMATION OF LOCAL BUDGETS AND DIRECTIONS OF THEIR IMPROVEMENT UNDER THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION

Svitlana Kucherkova

Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University,
Zaporizhia, Ukraine

Summary. The article highlights the current state of formation of local budgets in the conditions of decentralization of financial resources, taking into account the changes made to the budget and tax legislation.

The purpose of the article is to study the problems of formation and use of funds of local budgets. Development of proposals for improving the existing functioning mechanism and filling local budgets. The state and local self-government share tasks and responsibilities for providing citizens with public services. The effectiveness and scale of activities of local authorities in the field of providing public services depend mainly on the state of finances of local authorities. The system of local budgets exists in all countries of the world. The urgent task of financial decentralization is to ensure the necessary volume of financial resources for the implementation of the specified activity. Studies show that at the moment the system of local budget revenue generation has an insufficient level of own revenue and a large share of transfer payments in the revenue part of local budgets. With the beginning of Russia's large-scale invasion of Ukraine, local self-government bodies, like the entire state as a whole, faced new challenges and problems, the solution of which, first of all, requires additional financial resources. According to the results of 10 months of 2022, revenues to local budgets decreased by an average of 16% compared to January-October 2021. Studies have shown that the largest specific weight in the structure of the revenue part of local budgets is occupied by tax revenues, namely personal income tax, a single tax, land tax. Based on this, it is proposed that the leaders of the united territorial communities focus specifically on the administration of personal income tax, cooperation with natural persons entrepreneurs, legalization of labor relations, raising the level of wages at economically active economic entities and on other measures, the purpose of which is to increase revenues from this tax. Today, the issue of increasing the level of financial capacity of communities is solved by developing the economy in their territories, ensuring strategic management of the development of territories, popularizing territories, promoting investment attraction, supporting local business and developing industries. Each of the communities determines the priority industries in its territories. Rural areas give priority to the development of agro-industrial complex branches, farming for the cultivation of those crops that are characteristic of a certain area.

Key words: local finances, formation of local budgets, decentralization, local self-government, tax revenues, personal income tax.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2023.01.049

Received 09.01.2023

Постановка проблеми. Проведення реформи децентралізації в Україні сприяло створенню демократичного механізму здійснення публічної влади на місцевому рівні. Сама реформа спрямована на підвищення практичної значущості органів місцевого самоврядування та розширення й посилення реальної дієвості їх повноважень за рахунок бюджетної децентралізації шляхом створення ефективної моделі побудови місцевих бюджетів. На формування місцевих бюджетів впливають обсяги прибутків підприємств, установ, організацій, а також рівень прибутків населення, яке є платниками податків та зборів у межах певної територіальної громади. Реальне виконання місцевими органами своїх повноважень та їх активний вплив на соціально-економічну ситуацію в регіоні напряму залежить від достатнього обсягу матеріально-фінансових ресурсів, що знаходяться в їх розпорядженні. Тому своєї актуальності в сучасних умовах набуває проблематика формування доходів місцевих бюджетів як одного із основних важелів у сфері діяльності органів муніципальної влади.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми формування та використання коштів місцевих бюджетів перебувають у центрі уваги багатьох науковців: О. Д. Василика, Л. А. Дробозіної, О. П. Кириленко, В. М. Опаріна, О. Р. Романенка та інших. Рівень дослідження цієї теми показує, що окремі аспекти формування та використання місцевих бюджетів в умовах децентралізації досі залишаються невирішеними, тому є потреба в подальшому вивченні проблеми.

Метою статті є аналіз сучасного стану формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів та їх ролі у соціально-економічних процесах, розгляді процесу складання, затвердження та виконання місцевих бюджетів.

Постановка завдання. Дослідження проблем формування й використання коштів місцевих бюджетів. Розроблення пропозицій щодо вдосконалення наявного механізму функціонування й наповнення місцевих бюджетів.

Виклад основного матеріалу. В Україні формами місцевих фінансів є фінанси територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

В умовах ринкових відносин перелік питань, які правова держава вважає за доцільне передати для розв'язання місцевим органам влади, зростає дедалі більше. Але для виконання таких завдань потрібні відповідні ресурси. Це і є об'єктивною причиною для функціонування місцевих фінансів [2, с. 12].

Фінансові основи інституту місцевого самоврядування в Україні визначено:

- Конституцією України ;
- Бюджетним кодексом України;
- Податковим кодексом України;
- Законом України «Про місцеве самоврядування»;
- Законом України «Про Державний бюджет на рік».

Держава і місцеве самоврядування розділяють між собою завдання та відповідальність за надання громадянам країни громадських послуг. Ефективність і масштаби діяльності місцевих органів влади у сфері надання громадських послуг залежать, в основному, від стану фінансів місцевих органів влади.

Основним призначенням місцевих фінансів є:

- 1) забезпечення фінансовими ресурсами діяльності органів місцевого самоврядування, пов'язаної зі здійсненням ними своїх функцій і повноважень;
- 2) найповніше задоволення потреб населення територіальних громад та якісне надання локальних суспільних послуг;
- 3) формування стимулюючого механізму щодо раціонального використання наявних матеріальних і фінансових ресурсів, пошуку додаткових джерел доходів.

Місцеві бюджети – це фонди фінансових ресурсів, що мобілізуються й витрачаються на відповідній території.

Система місцевих бюджетів є в усіх країнах світу. Проте її розвиток і функції зумовлені низкою національних, політичних, економічних та інших факторів.

Місцеві бюджети – обласні, районні бюджети та бюджети місцевого самоврядування.

Бюджети місцевого самоврядування – бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (у тому числі районів у містах), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територій громад.

Місцеві бюджети є фінансовою основою місцевого самоврядування й від обсягу ресурсів, що акумулюються в них, залежить, наскільки ефективно місцеві органи влади будуть виконувати покладені на них повноваження [3, с. 52].

А правильно організований бюджетний процес є запорукою ефективного управління коштами бюджету впродовж року, що сприятиме комплексному та якісному вирішенню питань розвитку громад.

Розвиток місцевого самоврядування, створення об'єднаних територіальних громад, передавання ресурсів, повноважень на місця в рамках проведення реформи з децентралізації влади передбачає насамперед підвищення фінансової спроможності, економічної, інвестиційної привабливості територій для якісного й комфортного проживання людей на них. Реформування місцевого самоврядування має на меті сформуванню ефективного місцевого самоврядування й територіальну організацію влади для створення і підтримання повноцінного життєвого середовища для громадян, надання високоякісних та доступних публічних послуг, становлення інститутів прямого

народовладдя, задоволення інтересів громадян в усіх сферах життєдіяльності на відповідній території, узгодження інтересів держави й територіальних громад. У результаті реформи органам місцевого самоврядування базового рівня надаються повноваження відповідно до їх кадрового, фінансового, інфраструктурного потенціалу та ресурсів на новій територіальній основі. Важливим завданням держави є створення матеріальних, фінансових та організаційних умов для формування спроможних громад, виконання органами місцевого самоврядування власних та делегованих функцій, покращення добробуту жителів. Окрім повноважень, місцеві органи влади отримують додаткові ресурси та фінансову базу. Актуальним завданням фінансової децентралізації є забезпечення необхідного обсягу фінансових ресурсів для здійснення означеної діяльності. В сучасних умовах, стимулюючи процеси децентралізації з державного бюджету, передбачено значні фінансові ресурси на розвиток громад, а також змінено механізми формування місцевих бюджетів [1, с. 44].

Незалежно від типу громади, основними напрямками її соціально-економічного розвитку є підприємництво, сприяння місцевому бізнесу, ефективне регулювання; залучення інвестицій, грантів, донорської допомоги; підтримання місцевих виробників, виробництво товарів народного споживання; підвищення рівня доходів населення та його зайнятості, соціального захисту громадян; забезпечення доступу громадськості до якісної освіти, охорони здоров'я, соціальних послуг; здійснення енергозберігаючих заходів у бюджетній сфері, стимулювання населення до енергозбереження, використання альтернативних джерел енергії, роздільне вивезення сміття; поліпшення навколишнього середовища, забезпечення екологічного використання природних ресурсів, збільшення відповідальності за екологічні правопорушення, включаючи організацію несанкціонованих сміттєзвалищ. Усі ці інструменти, в першу чергу, застосовують у плануванні моделей місцевого економічного розвитку [2, с. 35].

На даний момент система формування доходів місцевих бюджетів має недостатній рівень власних доходів і велику частку трансфертних платежів у дохідній частині місцевих бюджетів [5].

Механізм перерозподілу бюджетних коштів між різними ланками бюджетної системи, що діяв раніше, не відповідав принципам самостійності та фінансової незалежності місцевих органів влади. Переважали здебільшого адміністративні методи управління, внаслідок чого відносини між центральними та регіональними органами влади мали адміністративний характер. Ступінь фінансової незалежності місцевих органів влади характеризує незалежність держави загалом, потенційні можливості її економічного розвитку, рівень демократичних прав і свобод громадян. Держава не може успішно розвиватися та економічно процвітати, не даючи гарантій фінансової незалежності місцевим органам влади. Фінансову незалежність місцевого самоврядування треба розглядати насамперед як економічний простір для його діяльності у межах певної території на принципах економічної ефективності та економічної доцільності.

За джерелами доходи місцевих органів влади поділяють на:

- 1) податкові доходи;
- 2) неподаткові доходи (платежі, доходи від майна, що належить місцевій владі, та від господарської діяльності підприємств комунальної власності, а також залучені місцевими органами влади на ринку позичкового капіталу);
- 3) трансферти від центральної влади та органів влади вищого територіального рівня.

Реалізація реформи фінансової децентралізації перш за все дозволила збільшити власні джерела наповнення місцевих бюджетів. Варто відзначити, що фінансування

соціально-економічного розвитку територій відбувається за рахунок власних доходів місцевих бюджетів, державного підтримання місцевого та регіонального розвитку, виділення значних обсягів бюджетних коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів, а також розширення можливостей щодо залучення додаткових фінансових ресурсів коштів міжнародної технічної допомоги. На законодавчому рівні розширено перелік власних джерел доходів місцевих бюджетів. Починаючи з 2015 року, до місцевих бюджетів направлено повний обсяг надходжень від плати за землю, податок на нерухоме майно, єдиний податок, збір за паркування автотранспорту, туристичний збір, плата за надання адміністративних послуг, податок на прибуток підприємств комунальної власності, рентна плата за користування надрами місцевого значення, плата за ліцензії та за державну реєстрацію, адміністративні штрафи та штрафні санкції, дивіденди, місцеві позички та плата за видачу місцевих гарантій, власні доходи бюджетних установ. Крім того, до місцевих бюджетів направляється 25% екологічного податку, 90% коштів від продажу земель несільськогосподарського призначення тощо. Значні фінансові переваги отримали об'єднані територіальні громади [6, с. 105].

У розвинених країнах місцеві податки і збори мають досить високу питому вагу в загальній сумі грошових надходжень місцевих бюджетів, зокрема: Австрії – 72%, Японії – 55%, Франції – 48%.

За рівнем податкової незалежності Україна поступається більшості як унітарних, так і федеративних держав, таким, як Австрія, Іспанія, Люксембург, Фінляндія та іншим європейським країнам, органи місцевого самоврядування яких наділені широкими податковими повноваженнями. Органи місцевого самоврядування більшості європейських країн самостійно встановлюють граничні розміри ставок місцевих податків, вісім країн (Австрія, Бельгія, Німеччина, Ісландія, Іспанія, Португалія, Чехія та Швеція) мають право на встановлення ставок та бази оподаткування. Також деякі європейські країни використовують процедуру розподілу місцевих податкових надходжень за схемою «місцева влада – центральній владі» [6, с. 105].

З початком широкомасштабного вторгнення Росії в Україну органи місцевого самоврядування, як і вся держава в цілому, зіткнулися з новими викликами й проблемами, вирішення яких, у першу чергу, потребує додаткових фінансових ресурсів. Від наповнення місцевих бюджетів на сьогодні залежить не лише забезпечення життєдіяльності та розвиток територіальних громад, а й допомога Збройним силам України, територіальній обороні, підтримка місцевого населення та внутрішньо переміщених осіб, ліквідація наслідків вторгнення тощо.

Відповідно в умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, безперервного та повного виконання місцевих бюджетів. З цією метою центральними органами влади прийнято низку змін до бюджетного законодавства, що дозволило своєчасно та оперативно реагувати на фінансові потреби місцевих органів самоврядування.

Зокрема, 4 листопада Кабінет Міністрів України на засіданні розглянув та ухвалив зміни до постанови № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану». Ухвалені зміни до постанови № 252, зокрема, передбачають: 1. Виключення виконавчих комітетів сільських, селищних, міських рад із органів, що можуть приймати рішення про ухвалення або внесення змін до місцевих бюджетів (зміни до абзацу першого підпункту 2, підпункту 3). Тобто, тепер внесення змін до місцевих бюджетів і прийняття рішень щодо бюджетів – виключне повноваження сільських, селищних та місцевих рад, а також військових адміністрацій у разі їх утворення. 2. Скорочення кількості випадків, коли необхідне обов'язкове погодження із Міністерством фінансів проектів рішення місцевої ради,

військової адміністрації про передавання коштів у вигляді міжбюджетних трансфертів (доповнення новим підпунктом 7). Тепер таке погодження обов'язкове, лише коли трансферти передаються до відповідного місцевого бюджету іншої області та/або м. Києва. Не вимагатиметься узгодження рішень щодо передаванні трансфертів на утримання об'єктів спільного користування чи ліквідацію негативних наслідків діяльності об'єктів спільного користування; на виконання інвестиційних проектів, у тому числі на будівництво або реконструкцію об'єктів спільного користування (пункт 1, 4 частини другої статті 101 Бюджетного кодексу) [4].

Аналіз доходів місцевих бюджетів за період січень–серпень 2022 р. показав недовиконання планів у більшості областях, табл. 1, «замороженням» видатків спеціальних фондів, згортанням інфраструктурних проектів, заборгованістю по низці виплат через відміну захищених статей видатків бюджету на час воєнного стану, оптимізацією фінансів комунальних підприємств тощо.

Таблиця 1. Доходи місцевих бюджетів у період з січня до серпня 2022 р. [8]

Області	Доходи		
	План, млн грн	Факт, млн грн	Виконання, %
Вінницька	20771,8	13239,0	63,7
Волинська	13300,2	9033,0	67,9
Дніпропетровська	57971,0	37219,0	64,2
Донецька	26216,2	13870,1	52,9
Житомирська	16369,0	10847,7	66,2
Закарпатська	14778,1	10196,6	68,9
Запорізька	24556,9	13408,7	54,6
Івано-Франківська	16943,4	11144,1	65,7
Київська	30869,0	18902,2	61,2
Кіровоградська	12804,5	8060,0	62,9
Луганська	9024,6	4746,4	52,5
Львівська	36734,0	25069,7	68,2
Миколаївська	14794,3	9829,3	66,4
Одеська	33721,6	21596,8	64,0
Полтавська	24149,2	15663,5	65,8
Рівненська	14531,3	9913,3	68,2
Сумська	13793,4	8224,8	59,6
Тернопільська	12210,5	7925,3	64,9
Харківська	37840,2	20555,1	54,3
Херсонська	12166,4	5580,0	45,8
Хмельницька	16106,3	10686,5	66,3
Черкаська	15903,5	10157,6	63,8
Чернівецька	9980,9	6726,8	67,3
Чернігівська	13208,6	7762,7	58,7

Щодо плану виконання дохідної частини місцевих бюджетів, то лише в тих областях, де відбувалися бойові дії та які частково або повністю окуповані, дохідна частина виконана менше ніж на 60% від запланованого обсягу.

За підсумками 10 місяців 2022 року надходження до місцевих бюджетів скоротилися в середньому на 16% порівняно з січнем–жовтнем 2021.

Найбільші від'ємні результати за надходженнями зафіксовані у Херсонській (-52%), Запорізькій (-33,3%), Дніпропетровській (-23,3%), Чернігівській (-21,7%) та Закарпатській (-20,8%) областях.

Зростання доходів зафіксовано лише у двох областях – Львівській (+9%) та Миколаївській (+4%).

За даними Державної казначейської служби, у листопаді 2022 року до загального фонду державного бюджету надійшло 94,4 млрд гривень. За січень–листопад 2022 року державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі 810,5 млрд грн. [5].

Приблизно дві третини доходів місцевих бюджетів складають податкові надходження, серед яких, перш за все, виділяється податок на доходи фізичних осіб (ПДФО). Це ключовий елемент у дохідній структурі бюджетів територіальних громад – саме до них зараховується 60% ПДФО, а ще 15% йдуть до обласних бюджетів. За період січень–травень 2022 року з 213-ти мільярдів доходів місцевих бюджетів 93 млрд склало зарахування ПДФО (для порівняння, в 2021-му за аналогічний період було 78 млрд грн).

Звідси випливає, що особлива увага з боку керівників ОТГ повинна зосереджуватися саме на адмініструванні ПДФО, пошуку можливостей щодо розширення бази оподаткування, виявленні та реалізації наявних резервів, легалізації трудових відносин, підвищенні рівня заробітної плати на економічно активних суб'єктах господарювання та на інших заходах, метою яких є нарощування надходжень від даного податку [7, с. 20].

Рекомендуємо для покращення цих заходів зібрати інформацію й напрацювати окрему базу всіх суб'єктів підприємницької діяльності в розрізі старостинських округів (яка включає усі реєстраційні дані, контакти, юридичні та фактичні адреси, види діяльності, керівників, засновників, наявні об'єкти нерухомості, будівлі чи землю (у власності чи оренда) на території ОТГ, облік договорів оренди (аналіз усіх договорів оренди, перегляд ставок, НГО), які не лише зареєстровані, а які здійснюють та проводять свою господарську діяльність на території ОТГ. Наступним кроком може бути узгодження графіка обходів території, надсилання відповідних запитів до органів ДФС з метою виявлення таких суб'єктів підприємницької діяльності. Варто зауважити, що ще один ресурс – надходження ПДФО за рахунок легалізації людей, які працюють на ФОПів. Тому особливу увагу бажано приділяти і виявляти таких суб'єктів, так як ПДФО ФОП може і має сплачувати не лише за місцем реєстрації (так, як всі до цього звикли), а у випадку, коли в його власності перебуває земельна ділянка, на якій він проводить свою діяльність, то ж сплачувати цей податок він має в той місцевий бюджет, де безпосередньо вона й знаходиться.

З огляду на це, орган місцевого самоврядування повинен проявляти активну ініціативу та за допомогою наявних інструментів (відповідних норм законну) впливати на господарюючі структури, проводити перемовини та залучати до своїх громад такий необхідний фінансовий ресурс.

Важливо пам'ятати та керуватися положенням Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні». Зокрема, нормами статті 18 якої визначено, що відносини органів місцевого самоврядування з підприємствами, установами та організаціями, які не перебувають у комунальній власності відповідних територіальних громад, будуються на договірній і податковій основі та на засадах підконтрольності у межах повноважень, наданих органам місцевого самоврядування законом. Підпункт 1 пункту «б» статті 28 надає право органам місцевого самоврядування здійснювати контроль за дотриманням зобов'язань щодо платежів до місцевого бюджету на підприємствах і в організаціях незалежно від форм власності.

Ще одним із ефективних напрямків збільшення надходжень до місцевих бюджетів є розроблення та затвердження генерального плану населеного пункту. На нашу думку, затвердження генеральних планів сіл дозволить провести нову реальну й обґрунтовану нормативно-грошову оцінку земель. Необхідно провести інвентаризацію земель, переглянути договори оренди, а, отже, надходження земельного податку зростатиме.

Також для того, аби підвищити фінансовий стан територіальних громад, необхідно посилити контроль за обліком об'єктів власності, таких як:

- земельні ділянки, які знаходяться в експлуатації без юридичного дозволу;
- об'єкти будівництва, які побудовані без дозвільних документів;
- об'єкти володіння, де фактична площа не відповідає зазначеній у юридичних документах;
- об'єкти реконструйовані та переплановані, які втратили своє початкове призначення та ін.

При виявленні вищеперерахованого необхідно вжити заходи щодо виявлення власників майна та земельних об'єктів, які не оформили майнові права в установленому порядку та притягнути їх до адміністративної відповідальності, сплативши податки та штрафи.

Безумовно, бізнес – вкрай важливий сегмент громади. Він наповнює бюджет, створює робочі місця, долучається до розбудови інфраструктури. Пропонуємо періодично проводити заходи, на які запрошувати бізнесменів, підприємців, актив громади. Представники сільської ради інформують їх про стан справ, про те, як використовуються кошти бюджету, про прокладання і ремонт доріг, ліній електропередач і газогонів, про інвестиційні проекти, про наявні земельні ділянки для будівництва підприємств тощо. Також на такі заходи можна запрошувати представників фондів, грантових і громадських організацій. Такі заходи будуть показувати, що Громада для підприємців.

Висновки. На сьогодні питання підвищення рівня фінансової спроможності громад вирішують шляхом розвитку економіки на своїх територіях, забезпечення стратегічного управління розвитком територій, популяризації територій, сприяння залученню інвестицій, підтримання місцевого бізнесу та розвитку галузей. Кожна з громад визначає пріоритетні галузі на своїх територіях. Сільські території надають перевагу розвитку галузей АПК, фермерству для вирощування тих культур, які є характерними для певної території.

Таким чином, на державному рівні в результаті формування та реалізації політики фінансової децентралізації створено можливості територіальним громадам для збільшення доходів місцевих бюджетів за рахунок власних та залучених джерел. Проте, як свідчить практика, не усі територіальні громади реалізують своє право й використовують фінансові можливості для покращення соціально-економічного розвитку їх територій, підвищення якості надання публічних послуг на місцях. Для максимального використання можливостей розвитку територій потрібна також активна діяльність місцевої влади, політична воля, плідна співпраця з громадою, розвиток професійних навичок публічних управлінців, у тому числі зі стратегічного планування, проектної роботи, лідерства, ефективного бюджетування. Якщо в новоутворених громадах не змінювати підходи до управління, то відсутність чіткого бачення пріоритетів розвитку, можливостей ефективного використання наявного ресурсного потенціалу, підтримання потенційних виробництв неможливо замінити навіть значними залученими фінансовими ресурсами. Тому в сучасних умовах поряд із діяльністю місцевої влади щодо наповнення місцевих бюджетів важливо звертати

увагу на визначення переваг і пріоритетів конкретних територій та розроблення комплексних заходів формування фінансово спроможних громад на основі використання не лише фінансових, але й ресурсних, технологічних, інноваційних інструментів їх розвитку.

Conclusions. So, today the issue of increasing the level of financial capacity of communities is solved by developing the economy in their territories, ensuring strategic management of the development of territories, popularizing territories, promoting investment attraction, supporting local business and developing industries. Each of the communities determines the priority industries in its territories. Rural areas give priority to the development of agro-industrial complex, farming for the cultivation of those crops that are characteristic of a certain area.

Thus, at the state level, as a result of the formation and implementation of the policy of financial decentralization, opportunities have been created for territorial communities to increase the income of local budgets at the expense of their own and engaged sources. However, as practice shows, not all territorial communities exercise their right and use financial opportunities to improve the socio-economic development of their territories and improve the quality of local public services. In order to maximize the use of territorial development opportunities, active activity of local authorities, political will, fruitful cooperation with the community, development of professional skills of public managers, including strategic planning, project work, leadership, and effective budgeting are also required. If management approaches are not changed in the newly formed communities, the lack of a clear vision of development priorities, opportunities for effective use of existing resource potential, and support for potential industries cannot be replaced even with significant financial resources. Therefore, in modern conditions, along with the activities of local authorities to fill local budgets, it is important to pay attention to determining the advantages and priorities of specific territories and developing complex measures for the formation of financially capable communities based on the use of not only financial, but also resource, technological, and innovative tools for their development.

Список використаних джерел

1. Василик О. Д. Пріоритети бюджетної політики. Наукові праці НДФІ. 2004. № 6. С. 44–45.
2. Волохова І. С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. Одеса: Атлант, 2014. 462 с.
3. Глущенко Ю. А. Доходи місцевих бюджетів як джерело фінансового забезпечення на місцевому локальному рівні. Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. 2019. № 6. С. 52–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_6_8 (дата звернення: 08.01.2023)
4. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 бер. 2022 р. № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 08.01.2023)
5. Доходи місцевих бюджетів скоротились. Укрінформ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3630144-dohodi-miscevih-budzetiv-u-sicnizovtni-2022-roku-skorotilisa-na-16.html> (дата звернення: 09.01.2023)
6. Кучеркова С. О. Стан та напрями вдосконалення податкового адміністрування. Облік і фінанси. 2018. № 3. С. 105–110.
7. Кучеркова С. О. Окремі аспекти податку на доходи фізичних осіб. Галицький економічний вісник. 2021. № 6 (73). С. 16–25. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.06.016
8. Показники доходів і витрат місцевих бюджетів станом на серпень 2022 року. Openbudget. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/> (дата звернення: 08.01.2023).

References

1. Vasylyk O.D. (2004) Priorytety biudzhetnoi polityky [Budget policy priorities]. *Naukovi pratsi NDFI*. No. 6. P. 44–45.

2. Volokhova I. S. (2014) *Mistsevi finansy ta perspektyvy pohlyblennya finansovoyi detsentralizatsiyi v Ukraini* [Local finance and prospects for deepening financial decentralization in Ukraine]. Odessa: Atlanta. [In Ukrainian].
3. Hlushchenko Yu. A. (2019) *Dokhody mistsevykh byudzhativ yak dzherelo finansovoho zabezpechennya na mistsevomu lokal'nomu rivni* [Revenues of local budgets as a source of financial support at the local level]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verkhovnoyi Rady Ukrainy* [The Scientific Papers of the Legislation Institute of the Verkhovna Rada of Ukraine]. No. 6. P. 52–61. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nzizvru_2019_6_8 (accessed: 8 January 2023).
4. Kabinet Ministriv Ukrainy. (2022) *Deiaki pytannia formuvannia ta vykonannia mistsevykh biudzhativ u period voiennoho stanu*: [Some issues of formation and execution of local budgets during martial law]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text> (accessed: 8 January 2023).
5. Ukrinform (2022) *Dokhody mistsevykh biudzhativ skorotylys* [Revenues of local budgets decreased]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3630144-dohodi-miscevih-budzetiv-u-sicnizovtni-2022-roku-skorotilisa-na-16.html> (accessed: 9 January 2023).
6. Kucherкова S. O. (2018) *Stan ta napriamy vdoskonalennia podatkovoho administruvannia*. [Status and areas for improving tax administration]. *Oblik i finansy*. No. 3. P. 105–110.
7. Kucherкова S. O. (2021) *Okremi aspekty podatku na dokhody fizychnykh osib*. [Certain aspects of personal income tax]. *Halytskyi ekonomichnyi visnyk*. No. 6 (73). P. 16–25. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2021.06.016
8. Openbudget (2022) *Pokaznyky dokhodiv i vytrat mistsevykh biudzhativ stanom na serpen 2022 roku* [Indicators of revenues and expenditures of local budgets as of August 2022]. URL: <https://openbudget.gov.ua/local-budget/> (accessed: 8 January 2023).